

Висновки

Діяльність створює пізнання, а не відтворює задалегідь наявні когнітивні універсалії; водночас наша свідомість здатна завдяки діяльності породити лише такі когнітивні зразки, які обумовлені нашою тілесною організацією, і більшою мірою характеризує останню, аніж особливості об'єктів пізнання — така позиція однаковою мірою є далекою як від класичного філософського суб'єктивізму, так і від об'єктивізму у формі теорій репрезентацій. Отже, концепція втіленого пізнання демонструє необхідність відходу від традиційного репрезентаціонізму як основи наукового уявлення про співвідношення свідомості й світу як дзеркального відображення першим останнього. „Дзеркало Природи” є не більше, аніж метафора у сенсі Лаккофа.

Водночас варто зважати на те, що когнітивна наука є однією з наймолодших. І хоча вона вже демонструє значні успіхи у дослідженні свідомості й пізнання, основні її відкриття, швидше за все, належать майбутньому. А це означає, що втілений підхід лише накреслив шляхи наступного розвитку натуралізованої епістемології. Зокрема, ще не отримали досі ви-

черпного пояснення у межах втіленого пізнання логічні (дедуктивні) міркування й раціональність.

Список літератури

1. Лаккофф Дж. Огонь, женщины и опасные вещи. Что кагории языка говорят нам о мышлении. — М.: Языки славянской культуры, 2004. — 792 с.
2. Лаккофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. — М.: УРСС, 2004. — 256 с.
3. Князева Е.Н. Концепция инактивированного познания: исторические предпосылки и перспективы развития // Эволюция. Мышление. Сознание. (Когнитивный подход и эпистемология). М.: Канон +, 2004. С. 308-349.
4. Мерло-Понти М. Феноменология сприйняття. — К.: Український центр духовної культури, 2001. — 552 с.
5. Матурана У., Варела Ф. Дерево познания. — М.: Прогресс-Традиция, 2001. — 224 с.
6. Feldman J.A. From molecule to metaphor: a neural theory of language. — MIT Press, 2006. — 358 p.
7. Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought. — Basic Books, 1999. — 625 p.
8. Minsky M. The Society of Mind. — Simon & Schuster, 1986. — 336 p.
9. Varela F., Thompson E., Rosch E. The Embodied Mind. Cognitive Science and Human Experience. — Cambridge, MA: MIT Press, 1991. — 328 p.

О.В. Комар

КРИТИКА РЕПРЕЗЕНТАЦИОНИЗМА В КОНЦЕПЦИИ ВОПЛОЩЕННОГО ПОЗНАНИЯ

В статье осуществляется критический анализ для традиционной теории познания идеи репрезентационизма на основании новейшего междисциплинарного подхода под названием „воплощенное познание”.

O. Komar

CRITICS OF REPRESENTATIONISM IN EMBODIED COGNITION

This article brings forward critics of the central idea for traditional representational theory of knowledge on the basis of interdisciplinary approach named embodied mind.

УДК 165

О.В. Костюк, канд. філос. наук

ПЕРСПЕКТИВИ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРАГМАТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Національний університет біоресурсів та природокористування, e-mail: sashasimson@ukr.net

Стаття присвячена дослідженню перспектив розвитку інженерно-технічної діяльності в сучасному світі. Розкривається питання становлення ідейних засад сучасного наукового знання.

Вступ

Сучасний глобалізований світ характеризується тотальним проникненням технології, інженерного проектування, техніки у всі сфери суспільного життя. Однією з ознак, що репрезентує світову культуру є інженерно-технічна діяльність, яка, в сучасному вигляді, оформилась на теренах західного світу та притаманна культурі всіх держав сучасності.

І хоча історія сучасної інженерії розпочинається з Г. Галілея та Х. Гюйгенса, саме в кінці 20-го на початку 21-го століття ця діяльність вступає в нову фазу свого становлення, що потребує дослідження. Отже, актуальність дослідження зумовлена постановкою питання про сучасний стан інженерної діяльності та її подальший розвиток.

Постановка завдання

Метою роботи є висвітлення взаємозв'язків між сучасною парадигмою науки та інженерно-технічною діяльністю, визначення їх майбутнього відносно про-

цесу навчання відповідних професійних кадрів. Для досягнення мети необхідно виконати наступні завдання: 1) здійснити аналіз становлення сучасної наукової парадигми; 2) з'ясувати ступінь взаємовпливу наукової парадигми та характеристик інженерної діяльності; 3) відповідно до сучасних тенденцій трансформації наукової парадигми прогнозувати основні напрями розвитку інженерії.

Тобто новизна дослідження полягає в тому, щоб окреслити сутність та перспективи сучасної інженерної діяльності через її взаємозв'язок з розвитком та трансформаціями наукової парадигми Нового часу.

Аналіз досліджень та публікацій

Проблематика наукової парадигми та інженерної діяльності широко представлена в науковій літературі дотичній до філософії науки та техніки. Для потреб даного дослідження плідними є теорії, запропоновані М. Хайдеггером, Т. Куном, П. Гайденко та іншими.

Для розуміння сутності інженерно-технічної діяльності важливо з'ясувати передумови відповідних зрушень, а саме розкрити сутність виникнення та становлення новочасної науки, що зробила перші кроки у 16-му столітті. Наукова картина світу розпочала своє існування з експериментальної науки, адже основні теорії Нового часу (Ф. Бекон, І. Ньютон) [4] були побудовані на основі пояснення емпіричних даних. Фактично уможливила античності та середньовіччя відійшла у минуле. Однак сказати, що новочасна наука постала на базі певних технічних досягнень чи протоінженерних знань напевно чи було б вірно, хоч такої думки дотримуються такі дослідники як Є. Березкіна, А. Вайман, М. Дьяконов, О. Нейгенбауер та інш.

Наука постає як нова парадигма мислення зовсім не з практичних потреб суспільства. Велике значення мали саме культурно-духовні передумови. Зокрема, протестантизм переорієнтував інтерес людини з потойбічної сфери до земної. Переконавши цю думку доводить у своїх дослідженнях М. Вебер [5], а його праці щодо впливу релігії на практичну діяльність людини стали фактично канонічними в галузі релігієзнавства та соціології. Лише зауважимо, що піонери експериментальної науки – Г. Галілей, М. Копернік, І. Ньютон не будували свої системи для вирішення конкретних практичних завдань, фактично вони творили теорії, які могли б пояснити все багатоманіття земного світу подібно до таких універсальних систем знання, як релігія та філософія. Зокрема, до винаходу М. Коперніка підштовхувала жага наукового дослідження, а не, наприклад, потреба мореплавців у більш точних обрахунках (мореплавання вдало користувалося системою Птолемея). Однак нас в даному разі цікавить не причина появи науки як такої, а пріоритети її розвитку.

Фактично для розуміння суті науки необхідно окреслити її основні гасла, що складають її методологічну парадигму. Необхідно зазначити, що автор розуміє поняття парадигма у ширшому сенсі ніж класик теорії наукових революцій Т. Кун. Парадигма у даному дослідженні цікава не з точки зору конкретної науки та її методологічних засад, а у розрізі ідеологічних засад наукового пізнання. Під ідеологічними ж засадами автор розуміє систему ціннісних орієнтацій науковця, що дає відповідь на такі запитання: навіщо потрібна наука та як наукові знання співвідносяться з реальністю; що є критерієм наукової істини. Мова йде лише про філософські засади науки, які спрямовують її рух вперед. Першим сформулював гасло новітньої науки Ф. Бекон [4, с.17], наголосивши, що лише та наука має право на життя, яка є корисною та відповідає емпіричній діяльності людини. З цього часу критерієм наукової істини стає практика, причому цей стан зберігається до сьогодні, однак з деякими цікавими трансформаціями. Далі Т. Гоббс, Дж. Локк, Р. Декарт, Г. Галілей лише конкретизували цей постулат, додавши науці певні ціннісні пріоритети. Наука стала спиратися на експеримент, що обов'язково має бути незалежним від дослідника, лише таке отримання об'єктивного абсолютного знання може дати змогу адекватно втілити основне гасло новочасної науки – „знання – це сила”. Можемо говорити про початкову стадію

прагматичної парадигми сучасної науки, адже необхідність втілення теорії в реальному житті стає ідеологічною засадою науки – жага до пізнання повинна приносити користь суспільству. На останній тезі побудовано ідеали Просвітництва.

Саме поява цих ідеологічних засад спричинила появу інженерної діяльності. Адже інженерна діяльність є фактично процесом вироблення штучних артефактів відповідно до конкретних наукових теорій, що розроблені в межах певної галузі природничих знань. Техніка отримує крім емпіричного обґрунтування теоретичне. Цікавим є той факт, що в науці спостерігається зворотній процес – теоретична наука отримала емпіричне обґрунтування.

Отже, в добу становлення науки інженерія є наслідком реалізації ідеологічної парадигми новочасної науки. Інженерна діяльність виникає з потреби науки мати користь для суспільства, а фактично як механізм володарювання над природою, шляхом виробництва артефактів. І відома теза – „людина цар природи” набуває практичного змісту, саме завдяки інженерній діяльності, що розширює штучний світ людини. Єдність теорії та практики – ось лейтмотив початкового етапу існування інженерно-технічної діяльності.

Трансформації наукової парадигми Нового Часу

Відтак прагматична парадигма науки і покликана до життя інженерно-технічну діяльність. На даному етапі інженерія мала лише підлегле положення стосовно до науки. Інженер зосереджувався виключно на русі від теорії до практики, від ідеї до її реалізації в межах існуючих принципів та законів науки. Наука ж рухалася від практики, емпіричного досвіду до теорії. Інженер був виконавцем, безпосереднім експериментатором, інструментом наукової теорії, що діяв в межах існуючого. Творчість за такого підходу була суттєво обмежена лише інструментальною функцією. Можна сказати, що інженер був лише солдатом науки, не маючи право сумніватися в постулатах науки. Отже, цей рух забезпечував ефективно та швидко накопичення, вдосконалення наукових знань. Інженер впливав на науковця постачанням проблем, що не могли бути розв'язані в межах існуючих наукових теорій. Однак гармонійний прогресивний взаєм вплив не міг існувати вічно. Наростання практичних проблем, що змушували переглядати наукові теорії досягло критичної межі і змусило переглянути та модернізувати ідеологічні засади науки.

У кінці 19-го на початку 20-го століття ситуація докорінно змінилася. Наука в образі позитивізму зробила останню відчайдушну спробу уніфікувати наукове пізнання та побудувати метатеорію. Однак відмова від філософських питань в науці та зосередження виключно на питанні „як” призвело до зворотного процесу. Наука остаточно позбавилась монопольного права на результативний пошук абсолютної істини. Почалася доба релятивізму, яка ще більше посилила прагматичну парадигму, суттєво модернізувавши її.

Цяхи в труну абсолютності та однозначності наукових істин забивали К. Поппер, І. Лакатос, П. Фейєрабенд, Т. Кун. К. Поппер [6] утвердив думку, що пошук абсолютного наукового знання є лише ілюзією, оскільки одна теорія змінює іншу. Таким

чином йде постійний процес перетворення істини в хибу. В межах наукового пізнання, доцільно вести мову лише про накопичення знання та правдоподібні висловлювання. Думку К. Поппера дещо конкретизував Т. Кун, який наголосив на існуванні наукових парадигм, що мають свої локальні принципи та стандарти раціональності і більше того змінюють одна одну. Спроба І. Лакатоса [7] виправдати багатоманіття теорій існуванням єдиного істинного ядра, яке присутнє в кожній теорії, не знищило плюралізму наукових істин. Більше того, П. Фейєрабанд [8] постулював науковий плюралізм та анархізм як принцип розвитку сучасного наукового пізнання, остаточно утвердивши релятивізм наукових істин.

Отже, прагматична ідеологічна парадигма науки змістила акцент з практичного значення наукових теорій до відносності встановлених істин у будь-якій науці. А отже, єдиним критерієм істинності, крім загальнонаукового принципу логічної несуперечливості, став прагматичний аспект втілення наукових досягнень в дійсність, тобто їх емпірична верифікація.

Через це інженерна діяльність уже з середини 20-го століття перестає бути «солдатом науки». Хоча слід зазначити, що наука як соціальний інститут має визначальне становище стосовно до інженерії. Однак інженер фактично отримує свободу вибору теоретичних засад, які він бере в основу своїх проектних розробок. Зокрема, виявляється, що теорії І. Ньютона та А. Ейнштейна можуть існувати паралельно і ступінь їх застосування інженером залежить від поставленої цілі та умов, за яких буде втілено проектний задум.

Теоретична наука остаточно змінила свою методологічну парадигму навіть не завдяки історикам та філософам науки. Один із найвидатніших фізиків 20-го століття, творець квантової механіки Н. Бор [9] власноруч зірвав ореол святості з фундаменту новочасної експериментальної науки – незалежності експерименту від дій експериментатора. Виявилось, що завдання науковця полягає не в тому, щоб показати об'єкт таким як він є, а в тому, щоб пояснити його поведінку у всіх можливих ситуаціях. Фактично позиція І. Канта щодо неможливості пізнання «речі в собі» була визнана наукою через півтора століття від її філософського обґрунтування. Теоретично обґрунтували цю позицію на межі 19-го та 20-го століть Ч. Пірс та У. Джеймс. Звісно, еволюція наукової парадигми цим не закінчилась.

Ці зміни, однак, не знищили, а закріпили ідеологічні постулати прагматичної парадигми науки, лише акцент змістився з абсолютизації наукового експерименту як джерела абсолютних істин, на новочасне гасло емпіризму „знання – сила”. Новий етап ери трансформації ідеологічних засад науки почався наприкінці 20-го на початку 21-го століття. Віра в знання як джерело суспільного прогресу похитнулася. Цьому є дві групи причин: 1) усвідомлення релятивізму наукових теорій, неможливість практичної побудови так званої „єдиної теорії” (мрія А. Ейнштейна); 2) техногенні катастрофи та неможливість не лише керувати, а й передбачати природні лиха зі стовідсотковою точністю (цілі сфери оточуючого макрокосмосу виявилися не підвладні класичній науці, а некласична зупинилася на вірогідно-

му описі всіх можливих ситуацій). Проявами нових тенденцій у трансформації наукової парадигми є повернення уваги до теоретичних проблем науки (побудова андронного колайдери – це останній приклад такої діяльності).

Специфіка та етапи становлення інженерної діяльності

Тепер, відповідно до завдань дослідження, необхідно розкрити казуальні зв'язки між оформленою прагматичною парадигмою сучасної науки та сучасним станом інженерно-технічної діяльності. Слід виокремити етапи становлення інженерно-технічної діяльності у зв'язку зі становленням новочасної наукової парадигми. Виділимо наступні етапи: 1) цілковите підпорядкування науковим теоріям, коли інженерія лише втілювала в життя наукові принципи та теорії (характерний для початкового етапу формування новочасної науки 17-18-го століття); 2) виокремлення проектної діяльності в окрему галузь інженерії (таким чином інженерно-технічна діяльність отримала власне локальне теоретичне обґрунтування у 19-20ст.); 3) інженерія отримує самостійність у виборі не лише способів втілення наукових теорій, але й у виборі самих теорій та методологічних засад (20ст.)

Отже, поступово інженерна діяльність перестала бути рядовим науки, отримуючи багатоманіття власних розгалужень як емпіричного, так і теоретико-практичного характеру. Поява проектувальної діяльності остаточно дала підстави вести мову про певну самостійність інженерії, оскільки інженерно-проектна діяльність стала додатковим посередником між наукою та інженерно-технічною галуззю. Фактично виникає нова, вже не теоретично-наукова, а інженерна, теорія побудови об'єктів певного класу. Такий поділ праці інженерів не міг не призвести до суттєвих зрушень у відповідній діяльності.

Сприяла ж такому стану речей особлива наукова парадигма, що більше не постачала інженеру абсолютних наукових істин. І якщо в попередні періоди певна теорія мала труднощі з емпіричною верифікацією, інженер шукав помилки в своїх розрахунках, а науковець модернізував відповідну теорію. В новітній час, коли на зміну класичній приходиться некласична наука, інженер-проектувальник сам може обрати іншу теорію та модернізувати свій проект завдяки плюралізму наукових істин та прагматичній парадигмі. Фактично інженер-проектувальник втілює вимогу Н. Бора та Ч. Пірса, щодо опису об'єкта у всіх можливих ситуаціях. Однак це має також й інші наслідки: розривається безпосередній зв'язок науково-теоретичної діяльності та інженерної, інженерна діяльність виходить з „ієрархічної владної структури науки”.

Все це призвело до наступних тенденцій у сучасній інженерно-технічній діяльності. По-перше, слід наголосити на появі нового предмету дослідження в контексті інженерно-технічної діяльності – це дослідження різноманітних комбінацій вже існуючих ідеальних об'єктів техніки, видів дослідної, інженерної та проектної діяльності, технологічних та винахідницьких процесів, операцій та принципів. По-друге, інженер акцентує свою увагу на розробці

процесів, які не є дослідженими та описаними у технічних та природничих науках. Мова йде про прагматичні методологічні засади інженерії, подібно до наукової діяльності, або ж проектний фетишизм („все, що закладено в проекті, можливо реалізувати”). По-третє, на сучасному етапі інженерія розвивається не в контексті теоретичної науки, технічних наук, винахідницької діяльності, а під визначальним впливом технології. Завдяки руйнації взаємозв'язків наукова діяльність/інженерна діяльність, сучасна інженерія набуває стихійного, неконтрольованого та деструктивного характеру. Адже досліджуваний вид діяльності зосереджений на вирішенні конкретних прагматичних програм та завдань та не володіє цілісним, глобальним баченням процесів та явищ. Насамперед, це стосується екологічних загроз людству, деструкції людини та соціальних структур. Технологія вирішує питання в порядку їх надходження, фактично латаючи дірки, хоча саме наука повинна дати цілісне бачення і спрямувати технологію. По-четверте, відсутність дієвої морально-етичної програми діяльності інженера, що має бути побудована на засадах гуманізму та наукового холізму. Звісно можна багато говорити про існування моральних кодексів інженера (американських будівельних інженерів, німецьких інженерів), однак не існує жодного випадку, коли співтовариство інженерів повідомило суспільство про негативні наслідки техніки та технології. Інженери залишились тими ж солдатами, лише вони служать не ідеалам науки як в 17-18-му столітті, а економічним інтересам транснаціональних корпорацій.

Тому постає питання щодо причин перерахованих сучасних тенденцій розвитку інженерно-технічної діяльності. Зауважимо, що, хоча, інженерне проектування деякі дослідники вважають наукою [10], все ж між наукою та інженерією є прірва. Їх відмінність полягає не лише в тому, що продуктом науки є знання, а інженерії – проекти та артефакти, але й у тому, що наука є соціальним інститутом, а інженерія з інструменту науки перетворилася на інструмент прагматичних, меркантильних потреб людини. Звісно, наука не є однорідною, але є холістичною за принципом свого існування. Вона є розгалуженим інститутом, маючи методологічну, методичну, морально-етичну, адміністративну складові. Вона має підстави самодостатності, оскільки в межах науки існує саморефлексія. Науковець може бути спеціалістом у вузькій галузі, але одночасно займатись методологічною проблематикою та морально-етичним аспектом існування та функціонування наукового співтовариства. В структурі інженерної діяльності так і не виникло ні холізму, ні саморефлексії, вона постійно, протягом свого становлення, є підкореною ідеологічним засадам існуючих у суспільстві соціальних інститутів.

Наука створює теоретичне, в тому числі експериментальне, обґрунтування явищ та процесів природи, інженерно-технічна діяльність повинна обмежитися створенням штучного світу на основі наукових знань про природу. Експансія прикладного та

прагматичного мислення в науці призвела до стихійної інженерної діяльності.

Висновки

Отже, у зв'язку з цим необхідно окреслити перспективи інженерно-технічної діяльності. Буде продовжуватися рух до підлеглого становища інженерно-технічної діяльності відносно науки, оскільки стало очевидним, що проблеми народженні науково-технічним прогресом не можливо подолати інженерно-технічними засобами.

Підпорядкування інженерії науці буде реалізовуватися через зростання та розвиток так званих неklasичних технічних наук, що компенсують собою відсутність холізму в інженерії. Зокрема, інформатика акумулює в собі досягнення не лише інженерії, а й кібернетики, лінгвістики, логіки, психології, економіки, соціології та філософії, більше того вона націлена на створення наукових теорій емпіричного рівня.

Іншим аспектом трансформації інженерно-технічної діяльності є вироблення та втілення ідеологічних засад її існування. Звісно, такі засади, зважаючи на характер діяльності, повинні бути спрямованими на індивідуальну науково-гуманістичну соціалізацію майбутніх інженерів. Відповідно, така діяльність, насамперед, повинна реалізовуватися в межах інституту освіти. А значить необхідно окреслити аспекти, на які треба звернути увагу під час навчально-виховного процесу. Інженер повинен отримати цілісне (холістичне) бачення науки, природи та власної діяльності. Власне майбутній інженер повинен навчатись таким чином, щоб він себе свідомо відносив до науковців класичних та неklasичних технічних наук з акцентом на холістичному, глобальному мисленні. Це відчуття приналежності до творців (науковців) також більш ефективно інтегрує почуття відповідальності за власні вчинки, а отже частково вирішить проблему морально-етичних засад інженера. Отже, соціалізація повинна бути спрямована на самоусвідомлення себе не представником інженерно-технічного фаху, а науково-технічним працівником.

Перспективним напрямом дослідження даної проблематики є розробка методичних рекомендацій щодо особливостей викладання філософських дисциплін для майбутніх інженерно-технічних працівників.

Список літератури

1. *Хайдеггер М.* Вопрос о технике // Новая технократическая волна на Западе. / Под ред. М. Гуревича. – М.: Прогресс, 1986. – С.45-66
2. *Кун Т.* Структура научных революций / О. Васильев (пер.). — К.: Port-Royal, 2001. – 226с.
3. *Гайденко П.П.* Эволюция понятия науки (XVII-XVIII вв.) – М.: Наука, 1987. – 448с.
4. *Гусев В.И.* Западная философия Нового часу. XVII-XVIII ст.: Підручник. – 2-ге вид., – К.: Либідь, 2000. – 368с.
5. *Вебер М.* Избранное: протестантская этика и дух капитализма / Ю. Давыдов (сост.), М.И. Левина (пер.). – 2-е изд., – М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2006. – 65с.
6. *Поллер К.Р.* Логика научного исследования: Пер. с англ., – М.: Республика, 2005. – 447с.
7. *Лакатос И.* Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – М.: "Медиум", 1995. – 235 с.
8. *Фейерабенд П.* Против метода. Очерк анархистской теории познания / Пер. с англ. А.Никифорова. – М.: АСТ, 2007. – 413с.

9. Бор Н. Квантовая физика и философия / Нильс Бор // Бор Н. Атомная физика и человеческое познание. – М.: ИЛ, 1961. – С.139-147.

10. Философия техники: история и современность / Монография. РАН. Ин-т философии; Подгот. В.Г. Горохов и др.; Отв. ред. В.М. Розин. – М.: Наука, 1997. – 283с.

А.В. Костюк

ПЕРСПЕКТИВЫ ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ПРАГМАТИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ

Статья посвящена исследованию перспектив развития инженерно-технической деятельности в современном мире. Раскрывается вопрос становления идейных принципов современного научного знания.

O. Kostyuk

PROSPECTS OF ENGINEER-TECHNICAL ACTIVITY ARE IN THE CONTEXT OF PRAGMATIC PARADIGM OF MODERN SCIENCE

The article is devoted research of prospects of development of engineer-technical activity in the modern world. The question of becoming of ideological principles of modern scientific knowledge opens up.

УДК 165:37.022

А.Є. Лебідь, канд. філос. наук

ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС ПОСТМОДЕРНУ: ІДЕЯ УНІВЕРСИТЕТУ В КЛАСИЧНОМУ ТА НЕКЛАСИЧНОМУ ВИМІРАХ

Сумський державний університет, e-mail: andrewswan@yandex.ru

У статті досліджується еволюція ідеї Університету в її класичній та некласичній інтерпретаціях. Обговорюються перспективи розвитку та основні функції Університету в інформаційному суспільстві.

Вступ

Кінець чи трансформація? Питання такого змісту ми зустрічаємо відносно філософії, метафізики, історії, а тепер й Університету. Багато мислителів зі світовим ім'ям обґрунтовували своє бачення ідеї та місії Університету, наголошували на необхідності його впливу на життя суспільства, реагування на виклики сучасності. Не викликає сумніву те, що сьогодні Університет має не тільки транслювати традиційні цінності, не тільки розв'язувати питання освіти та науки, а й – брати діяльну участь у вирішенні проблем демократії, економіки, культури і духовності. Тож не дивно, що з початку свого існування Університет був спільнотою, перш за все, духовною, у межах якої відбувалося пропагування наукового пізнання, високих духовних орієнтирів.

Аналіз досліджень і публікацій

Філософський дискурс Університету пройшов різні стадії: від романтизму до прагматизму. Блискучі німецькі мислителі, філософи, громадські діячі: І.Кант, В. фон Гумбольдт, Й.Г.Фіхте, Ф. Шляєрмахер, Ф.-В. Шеллінг – уперше спробували всебічно осмислити ідею та місію Університету. Вони обґрунтували засади новочасного Університету, які надалі були розвинені К. Ясперсом, М. Гайдеґґером, Ю. Габермасом. Основні академічні цінності, на їх думку, полягають у творчій свободі викладання та дослідження, науковій етиці, багатій філософській культурі тощо.

Попри довгу історію, Університет звернув свою увагу на самого себе не так уже й давно. Першим з тих, хто всерйоз проаналізував Університет як соціальне втілення науки з позиції філософії був Кант. Він першим сформулював позицію самосвідомої університетської ангажованості, для якої предметом дослідження є наука в її соціальному вираженні, наука як інститут. Університети існували як традиційні інститути контролю над науковою практикою. Однак в епоху абсолютизму цей контроль увійшов у суперечність з потребою контролювати науку з боку держави. Цей конфлікт було розв'язано на користь держави універ-

ситетським проектом В. фон Гумбольдта, однак це сталося вже після ректорства І. Канта.

Дискусія щодо Університету та його місії відбувалася між державою і цервою та між факультетами. Однак голос І. Канта було подано проти всіх сторін конфлікту. Його думка звернулася до умов можливості науки як певного інституту, що утримується деякою регулятивною ідеєю та є складною структурою з постійною потребою в балансі його складових. Тобто, його думки стосувалися підстав збереження академічних свобод і побоювань щодо можливості перетворень режимів істини на філософському факультеті.

І. Кант говорив про наявність таких сил, що втручатимуться в практику реалізації філософських проектів перебудови Університету, зміни відносин університету й уряду тощо. Попередження І. Канта не було почуто. Вже науково-освітня реформа В. фон Гумбольдта порушила дистанцію між *res publica* та *res scientia*.

Так, підхід В. фон Гумбольдта до реформування системи освіти, насамперед шкільної, ґрунтувався на його прагненні сформувати громадян, які зможуть впливати на долю країни. Він наголошував на тому, що кожний пересічний робітник повинен мати базову освіту, а в системі освіти в усі елементи мають бути взаємозв'язані. На його переконання "смісл поняття вищих наукових закладів криється у їхній функції. Вони немов вершина, місце скупчення усього, що безпосередньо стосується моральної культури нації" [4, с. 25]. А звідси і головне їх завдання – "поєднати у собі об'єктивну науку з суб'єктивною освітою, а ззовні – повну шкільну освіту з першими кроками самостійного навчання, чи, може, швидше прискорити перехід від одного до другого" [4, с. 25]. Так чи інакше, у гумбольдтівській концепції освіти основним виміром залишається все ж таки наука. Він заклав в основу запропонованих змін ідею *Bildung'a*, тобто ідеї розвитку гармонійної особистості як мети навчання, яку він вивів з філософії